

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2007, C.12, S.2 s.179-197.

TÜRK EXİMBANK PROGRAMLARININ TÜRKİYE İHRACATINA ETKİLERİ VE AB/DTÖ'YE UYGUNLUĞU

EFFECTS OF TURKISH EXİMBANK PROGRAMME'S ON TURKISH EXPORTS AND AGREEABLENESS OF EU/WTO CRITERIAS

Yrd.Doç.Dr.Serdar ÖZTÜRK*
Yrd.Doç.Dr.Ali SÖZDEMİR**
Öğr.Gör.Özgür KOÇBULUT***

ÖZET

İhracat finansmanı, ihracatçıya, ihracat sürecinin herhangi bir aşamasında ihtiyaç duyduğu fonların sağlanmasıdır. İhracatı finanse eden başlıca kuruluşlar arasında, ticari bankalar, merkez bankaları gibi özel finans kurumları sayılabilir. 1987 yılında kurulan Türk Eximbank Türkiye'nin resmi ihracat kredi kuruluşudur. Türk Eximbank'ın temel amacı, ihracatçıların, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıların ve yurt dışında faaliyet gösteren girişimcilerin, kredi garanti ve sigorta programları ile desteklenerek rekabet gücünün artırılmasıdır.

ABSTRACT

Exportation financing is providing of funds that are needed by exporter at any stage of exportation process. Main foundations which finance exportation are private financing organizations such as trade and central banks. Turkish Eximbank which was founded in 1987 is formal exportation credit organization of Turkey. Eximbank advocates foreign trade of Turkey by means of credit guarantee and insurance programme. The main purpose of Turkish Eximbank is to increase competition power of Turkish exportation by financing the exporters, the manufacturers who make production directed exportation and entrepreneur who actives in foreign country.

Eximbank, İhracat, İhracatın Finansmanı
Eximbank, Export, Exportation Financing

* Cumhuriyet Üniv., İkt. ve İd. Bil. Fak. Öğretim Üyesi.
** Cumhuriyet Üniv., İkt. ve İd. Bil. Fak. Öğretim Üyesi.
*** Cumhuriyet Üniv., İkt. ve İd. Bil. Fak. Öğretim Elemanı.

GİRİŞ

Türkiye 1980 yılından sonra “İthal İkameci” politikadan vazgeçip ihracata dayalı bir sanayileşme politikası uygulamaya başlamıştır. O tarihten bu yana ihracat, sürdürülebilir ekonomik büyümenin gerçekleşmesinde kilit rol üstlenmiş ve böylece kalkınma politikalarının vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir.

Dünya’da büyük bir hızla artan küreselleşme, coğrafi uzaklıkları ticareti sınırlayan bir etken olmaktan çıkarırken, bölgesel entegrasyonlar ise dünya ticaretinde kutuplaşmaları her geçen gün daha da artırmaktadır. Bu nedendir ki, uluslararası ticaretin giderek artan yoğunluğu ve gelişen rekabet koşulları ülkeleri ihracatı teşvik etmeye zorlamaktadır. İhracatını ve ihracatçısını destekleyen ülkeler ekonomik yönden büyük fırsatlar yakalamakta ve dünya ticaretinden daha fazla pay almaktadırlar. 1996 yılında Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesi ve Ekim 2005’te Avrupa Birliği (AB) ile katılım müzakerelerinin başlaması Türkiye’nin dünya ekonomisi ile bütünleşmede önemli adımlar attığını göstermektedir. Bunun bir sonucu olarak Türkiye ihracatını finanse ederken veya ihracat sektörüne bir dizi yardımlar sağlarken DTÖ kurallarına uyum sağladığı gibi artık AB’ nin de kural ve prensiplerine uygun hareket etmek durumundadır.

İhracatçıların dış pazarlarda rekabet gücünü artırmak için Türk Eximbank, uluslararası kural ve prensiplere uygun olarak kredi, garanti ve sigorta programları ile Türkiye’de ihracata finansman sağlamaktadır.

Bu çalışmada özellikle ihracata dönük sanayileşme modelinin benimsendiği 1980 yılından, Türk Eximbank’ın kurulduğu 1987 yılına kadar olan dönem (1980-1987) ile Türk Eximbank’ın kurulmasından 2005 yılına kadar olan (1988-2005) dönemde yıllar itibariyle Türk Eximbank’ın kredi, garanti ve sigorta programları kapsamında Türkiye ihracatına yaptığı toplam destekler araştırılmış ve bu programların ülke ihracatını ne derecede finanse ettiği belirlenmeye çalışılmıştır. İhracatın finansmanı üzerinde önem arz eden söz konusu Banka’nın kredi ve sigorta programlarının AB ve DTÖ kurallarına uygunluğu da incelenmiştir.

1. TÜRKİYE’DE TARİHSEL AÇIDAN İHRACATIN TEŞVİKİ

Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ilk ihracat teşviki uygulaması, pamuğu işleyip pamuk ipliği ihraç edecek olanlardan ihraç gümrük resminin alınmayacağına ilan edilmesidir. Bu ve devamında gelen ihracat teşvikleri ile sınıflar katma değer içeren ürün ihracatının gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Günümüzde, her ne kadar farklı uygulamaları söz konusu olsa da Türkiye’deki ihracat teşviklerinin temelinde yatan düşünce budur.

1940 yılında özellikle üretimi devlet tekelinde olan malların ihracatında muamele vergisine istisna getiren 3848 sayılı kanun uygulamaya konulmuş ve 1956 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.¹

1963 yılında başlayan ve devam eden beş yıllık kalkınma planlarının tamamında ihracatın artırılması gereği üzerinde durulmuş ve bu amaçla ciddi ve birbirine çok yakın önlemler alınması planlarda yer almıştır. Kalkınma planlarında yer alan ihracatın geliştirilmesi amacına yönelik tedbirlerdeki önemli noktalar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İhraç mallarının uluslararası standartlara uygunluğunun sağlanması,
- İhraç malları için modern ambalaj tesisleri kurulması,
- Kalite kontrol sisteminin geliştirilmesi,
- Dış pazarlarla ilgili piyasa araştırmalarının ve tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi,
- Mamul ihraç ürünlerinden alınan bütün dolaylı vergilerin iade edilmesi,
- İhracatçılar ve ihracatçı birlikleri tarafından dış ülkelerde temsilcilikler açılması ve fuarlara katılımın teşvik edilmesi. Potansiyel ihraç ürünlerinin yurt dışında etkin tanıtımının sağlanması Bu amaçla fuar ve sergilere katılımın özendirilerek, yurt dışında pazarlamaya yönelik şirketleşmelerin teşvik edilmesi,
- İhracatçı birliklerinin kuruluşunun teşvik edilmesi,
- İşlenmiş tarım ürünlerinin ihracatının teşvik edilmesi,
- İhracat kredi sisteminin daha etkin hale getirilmesi,
- İhracat sigorta sisteminin geliştirilmesi,
- İhracatçının ihtiyaç duyduğu bilgiye (ticari ve pazarlama) ulaşmasını sağlamak amacıyla İhracatı Geliştirme Etüt Merkezinin yeniden düzenlenmesi,
- Bütün kamu kuruluşlarında, gösterilecek ihracat hedeflerine uygun şekilde düzenlemeler yapılması,
- İkame politikalarının ve ithalat rejiminin, ihracata dönük sanayilerin geliştirilmesine dönük olarak organize edilmesi,
- İhracı yasak mallar dışındaki tüm malların ihracının serbest bırakılması,
- İhracatçı birliklerine üye olma zorunluluğunun kaldırılması,
- İhracatın gerçekleşme sürecinde miktar, fiyat ve kalite denetimi dışında denetim yapılmaması,
- İhracatla ilgili bürokratik işlemlerin kolaylaştırılıp, merkezleştirilmesi,

¹ Yavuz Mollasalihoğlu, "İhracat Teşvikleri", **Dış Ticaret Dergisi**, Nisan 1999, Sayı:13, Erişim: <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead>, 15 Kasım 2005.

- Döviz tahsislerinin, ihracat taahhüt değerleri ile ilişkilendirilmesi,
- İhracatta vergi iadesi sisteminin, dış pazarlarda rekabet şartları zorlaşan, özellikle sanayi ürünlerine yönlendirilmesi².

1960 ve 1970’li yıllarda ithal ikamesine dayalı kalkınma stratejisi uygulayan Türkiye, bu dönemde hızlı bir kalkınma çizgisi yakalamış olmasına rağmen 1973 yılında yaşanan petrol krizi Türkiye’nin dış ticaret hadlerinin ciddi şekilde bozulmasına neden olmuştur. Bu dönemde, ithalat talebini kontrol altına almak için getirilen miktar kısıtlamaları, lisans sistemi ve ithali yasak mallar listesi ithalat rejiminin en önemli araçları olmuştur. Bu gelişmeler ihracat aleyhine ortaya çıkan sorunu gidermek için ihracatı teşvik tedbirleri de uygulanmaya başlanmıştır.

1980 yılı ekonomide bir dönüm noktası olmuş, bu yılın Ocak ayında bir dizi istikrar kararları yürürlüğe konulmuştur. 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya konulan bu kararlar ile Türkiye, ithal ikameci sanayileşme politikasını terk ederek ekonomide serbest piyasa mekanizmasını benimsemiş ve bu çerçevede ihracat aleyhine ortaya çıkan sorunları gidererek ihracatın teşvikine dayanan bir politika izlemeye başlamıştır. Türkiye 1980 yılından bu yana, dışa açık ve liberal bir ekonomik model uygulamaktadır. Bu dönemde bir taraftan ithalat serbestleştirilmiş, diğer taraftan da ihracat teşvik edilmiştir. Amaç, ekonominin dışa açılması yoluyla dünya ekonomisi ile entegrasyonunun sağlanmasıdır.

1980 yılından sonraki dönemde ihracat rejimi, ihracatı özendirme ve artırma amacına göre düzenlenmiştir. 1980’li yıllarda ihracata sürekli yeni mali teşvikler uygulanmıştır. Bunların başlıcaları ihracata vergi iadesi, ihracata kredi, ihracatın vergi, resim ve harçlardan istisnası ve ihracat döviz kullanma kolaylıklarıdır. Bu teşviklerden vergi iadesi uygulamalarının 1983–1989 döneminde ihracatın artırılmasında oldukça etkili olduğu söylenebilir. Vergi iadesi uygulamasına 1989 Nisan ayında son verilmiştir. Ayrıca, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu ile Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu da ihracatın finansmanında kullanılan diğer destek unsurlarıdır³.

1990’lı yıllara gelindiğinde ise, ülkenin ekonomik yapısında oldukça önemli bir yere sahip olan KOBİ’lerin bir araya getirilerek Sektörel Dış Ticaret Şirketleri adı altında kurulan çok ortaklı şirketler aracılığıyla ihracata yönelik olarak faaliyet göstermeleri gündeme gelmiştir⁴.

İhracatı artırmak için uygulanan parasal ve nakdi teşviklere son verilmiş, bunun yerine ihracatı teşvik için farklı destekleme mekanizmaları geliştirilmiştir. İhracatın kredi ve sigorta yolu ile desteklenmesi kapsamındaki mekanizmaların geliştirilebilmesi, Türk ihracatçılarının dış pazarlarda rekabet gücünün artırılabilmesi ve Türkiye’nin ihracata yönelik

² Yavuz Mollasalihoğlu, a.g.e..

³ Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi (Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu)**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1995, s.322

⁴ Bekir Gövdere, “Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin Yapısı Üzerine Bir Araştırma”, **Dış Ticaret Dergisi**, Ocak 1999, Sayı:12 s.30-55.

stratejisinin desteklenmesi amacıyla 1987 yılında Türk Eximbank kurularak faaliyete geçirilmiştir⁵.

2. TÜRK EXİMBANK'IN KURULUŞU VE KAYNAKLARI

Türkiye’de ihracatın finansmanı ve ihracat gelirlerinin sigortalanmasına yönelik çalışmaların düşünsel olarak başlangıcı, 1950’li yılların başlarına kadar gitmektedir. 1950 ile 1980’li yıllar arasında beş yıllık kalkınma planlarında da ihracatçıların, ihracat kredi ve sigorta mekanizmalarıyla desteklenmesine yer verilmiş ancak, uygulanan ithal ikameci politikalar sonucu ihracatın geliştirilmesi ile ilgili kurumsal çalışmalar konusunda fazla bir gelişme kaydedilememiştir.

İhracat alanında elde edilen başarıların kalıcılığının sağlanabilmesi, dış ticaretin ve özellikle ihracat finansmanının belirli bir sisteme oturtulması ihtiyacını doğurmuş ve bunun sonucu olarak Türkiye’de ihracat finansmanını sağlayacak bir yapının oluşturulması için ilk adımlar atılmıştır. 1964 yılında kurulan Devlet Yatırım Bankası bir anonim şirket şeklinde faaliyet göstermek üzere yeniden düzenlenmiş ve Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. adıyla 21.08.1987 tarihinde 87/11914 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk Eximbank kurulmuştur.

Türk Eximbank’ın amacı; ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması, girişimlerinde gerekli kaynağın sağlanması, ihracatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence sağlanması, yurtdışında yapılacak yatırımlar ve ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesi olarak belirlenmiştir.

Banka’nın sermaye yapısı ise, hisseler A ve B grubu olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. A grubu hisseler Hazineye ait olup sermayenin en az %51’ini teşkil eder. B grubu hisseler sermayenin %49’unu teşkil etmekte olup, Hazine’ce kamu ve özel sektör bankaları ve benzeri finansman kuruluşları ile sigorta şirketlerine ve diğer gerçek ve tüzel kişilere devredilebilir.⁶

Türk Eximbank’ın kaynakları, Hazine Müsteşarlığı’nın sağladığı kaynaklarla birlikte ticari bankalar ile uluslararası piyasalardan temin edilen fonlardan oluşmaktadır. Bankanın döviz kaynaklarını ise, sendikasyon kredileri, uluslararası piyasalarda gerçekleştirilen tahvil ihracı ve Dünya Bankası’ndan çekilen krediler oluşturmaktadır.

⁵ G. Müge Varol, “Cumhuriyetin 80 Yılında (1923-2003) Türk Dış Ticaretinin Gelişiminin Kısa Tarihçesi”, **Dış Ticaret Dergisi**, Ekim 2003, Özel Sayı, Erişim: www.dtm.gov.tr/ead, 15 Kasım 2005.

⁶ **Dış Ticaretin Finansmanında 10 Yıl**, Türk Eximbank Yayınları, Ankara, 1997, s. 33.

Uluslararası kabul görmüş en önemli sermaye yeterliliği olan Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu, 1998 yılında %17, 1999'da %21, 2000'de %25, 2001' de %30, 2002 yılında %37 iken, 2004 yılında %55,5 olarak gerçekleşmiştir. Bankanın sermaye bilgilerine ilişkin diğer veriler Tablo 1'den izlenebilir.

Tablo I: Türk Eximbank'ın Sermaye Bilgileri (YTL)

Yıllar	Toplam Öz Sermaye	Toplam Ödenmiş Sermaye
1987	500.000	141.210
1988	500.000	175.691
1989	500.000	268.544
1990	500.000	500.000
1991	2.000.000	555.897
1992	2.000.000	575.509
1993	2.000.000	575.509
1994	2.000.000	663.311
1995	2.000.000	2.000.000
1996	15.000.000	11.937.144
1997	50.000.000	47.500.000
1998	375.000.000	75.000.000
1999	375.000.000	185.522.602
2000	375.000.000	345.313.161
2001	750.000.000	529.513.460
2002	750.000.000	657.864.354
2003	750.000.000	657.864.354
2004	750.000.000	657.864.354
2005	750.000.000	657.864.354

Kaynak: Türk Eximbank verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türk Eximbank'ın uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarından aldığı kredi notu T.C Hazinesi ile aynı olmak üzere 2004 yılı sonu itibarıyla, Standart and Poor's BB- (durağan görünüm), 2005 yılında Moodys' B1 (pozitif), şeklindedir.⁷

3. İHRACATIN FİNANSMANINDA TÜRK EXİMBANK'IN ÖNEMİ

3.1. 1980–1987 Yılları Arasında İhracatın Durumu

1980–1987 dönemi asıl olarak bir ticari serbestleşmenin alt yapısının hazırlandığı dönem olmuştur. 1980 öncesinin iç dönük sanayileşme yapısı, 24 Ocak 1980'den itibaren yürürlüğe konulan istikrar politikalarıyla dışa dönük olarak değiştirilmiştir. Özellikle bu dönemde dışarı açılmaya başlanmış, mal ve hizmet hareketleri serbestleştirilmiştir.⁸

⁷ Türk Eximbank, 1999–2005 Yılları Arası Faaliyet Raporları.

⁸ Oğuz Oyan, *Türkiye Ekonomisi Nereden Nereye*, İmaj Yayınevi, Ankara, 1998, s.6.

Tablo-II:1980–1987 Yılları Arasında İhracatın ve İthalatın Genel Performansı (Milyon \$)

Yıllar	İhracat	Değişim (%)	İthalat	Değişim (%)	Denge	Hacim
1980	2.910	28,7	7.909	56,0	-4.999	10.820
1981	4.703	61,6	8.933	12,9	-3.206	13.636
1982	5.746	22,2	9.235	-1,0	-2.101	14.981
1983	5.728	-0,3	9.235	4,4	-1.277	14.963
1984	7.134	24,5	10.757	16,5	-3.330	17.891
1985	7.958	11,6	11.343	5,4	-1.153	19.301
1986	7.457	-6,3	11.105	-2,1	-3.648	18.562
1987	10.190	36,7	14.158	27,5	-2.533	24.348

Kaynak: G. Müge Varol, "Cumhuriyetin 80 Yılında (1923-2003) Türk Dış Ticaretinin Gelişiminin Kısa Tarihiçesi", **Dış Ticaret Dergisi**, Ekim 2003, Özel Sayı, Erişim: www.dtm.gov.tr/ead, 15 Kasım 2005.

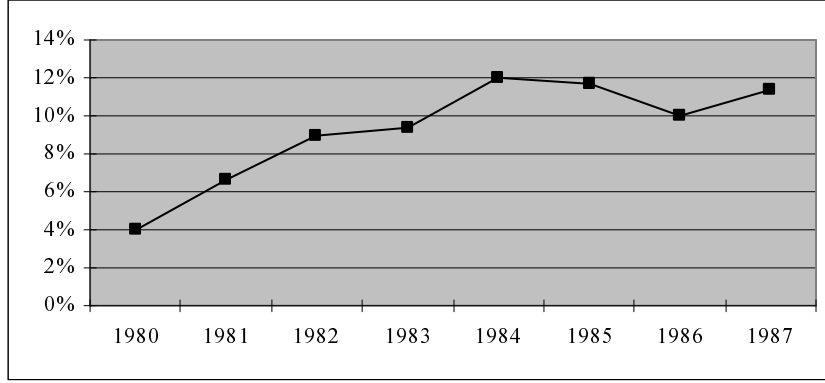
Türkiye'de ihracatı teşvik politikası kapsamında 1980'den sonra uygulanan başlıca teşvik araçları; ucuz maliyetli ihracat kredisi, vergi iade sistemi, destekleme fiyat istikrar fonundan yapılan ödemeler, ihracat karşılığı gümrük muafiyetli mal ithalatı imkânı, katma değer vergisi muafiyeti, döviz tahsisi, döviz kuru politikası, kurumlar vergisi muafiyeti, kaynak kullanımı destekleme fonu, ihracat karşılığı dövizlerden mahsup, vergi, resim ve harç istisnası ve geçici kabul rejimi ile ithalat olarak sıralanabilir.

1980–1987 yılları arasında yıllık ortalama %22,3 ihracat artışı gerçekleşmiştir. Yine bu yıllar arasında ihracatın dünya ticaretindeki payı 1980 yılında %0.15 iken 1985 yılında bu oran %0.43'e yükselmiş, ancak bu tarihten sonra hemen hemen aynı düzeyde devam etmiştir.⁹

İhracatın GSMH içindeki payı ne kadar yüksek olursa, ihracat mallarının dış pazarlardaki rekabet gücünün o kadar yüksek olduğu söylenebilir. Aynı zamanda ekonominin dışa açıklığının bir göstergesi olarak nitelendirilmektedir. İhracatın GSMH'ya oranı 1980 yılında %4 iken 1980–1987 döneminde, yıllık ortalama %18'lik bir artışla, 1987 yılında %11,4 seviyesine ulaşmıştır. İhracatın GSMH'ya oranı Şekil-I'de de görülmektedir.

⁹ İ. Adnan Moldibi, "Türk Dış Ticaretinin Tarihsel Gelişimi", **Dış Ticarete Durum Dergisi**, Ağustos 1998, s.16.

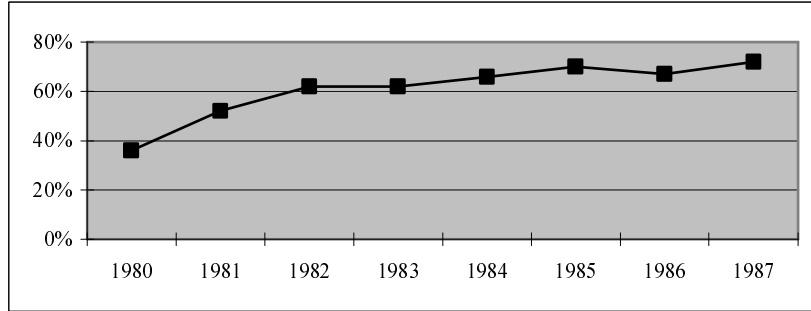
Şekil-I: 1980–1987 Yılları Arasında İhracatın GSMH'ya Oranı

Kaynak: DİE verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye’de 1980 yılından sonra ithal ikameci sanayi ve üretim politikasından vazgeçilip ihracata dayalı bir yapıya geçilmesi ile, ithal ikameci politikanın izlendiği 1960–1980 döneminde oluşan iç pazara dönük üretim altyapısının ihracata yönlendirilmesi amacıyla doğrudan teşviklerle ihracat artırılmaya çalışılmış ve bu uygulamaların sonucunda ihracat artışında önemli gelişmeler kaydedilmiştir.¹⁰ Şekil- II’de 1980–1987 yılları arasında ihracatın ithalatı karşılama oranı verilmiştir. 1980 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %36 iken bu yıllar arasında uygulanan teşvikler sonucu söz konusu oranin yıllık ortalama %10 artarak 1987 yılında %71’e yükseldiği görülmektedir.

Şekil-II: 1980–1987 Yılları Arasında İhracatın İthalatı Karşılama Oranları

Kaynak: DİE verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1980’li yıllardaki ihracat artışı tamamen üretimdeki artıştan kaynaklanmayıp uygulanan para ve maliye politikaları sonucu, düşük maaş ve ücret uygulaması ile iç talebin daraltılması, TL’nin ABD Doları karşısında %49 oranında devalüe edilmesi, faiz oranlarının serbest bırakılması bunun yanında ithalatın %90’a varan bir oranda serbestleştirilmesi, ihracatta dolaylı vergi iadesi sistemin sürdürülmesi, ihracat kredilerinin daha düşük faizlerle

¹⁰ Yüksel Akkuzugil, “İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının Analizi ve Değerlendirilmesi”, *Dış Ticaret Dergisi*, Ocak 2003, Sayı:27, Erişim: <http://www.dtm.gov.tr/ead>, 15 kasım 2005

ihracatçılara kullanılması, Dış Ticaret Sermaye Şirketlerinin kurulması gibi bir takım teşvikler sonucu, bu ihracat artışı, gerçekleşmiştir.¹¹

3.2. 1988–2005 Yılları Arasında İhracatın Durumu

1980 yılından sonra ihracatı artırmak için ihracatçılara, vergi iadesi, gelir vergisi istisnası, döviz tahsisi, gümrük muafiyetli hammadde ithalatı ve ihracat kredileri gibi bazı parasal ve mali teşvikler sağlanmıştır. Ayrıca, yine ihracatçılara Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu ve Destekleme Fiyat İstikrarı Fon'undan finansman desteği de sağlanmıştır. Ancak 1990'lı yıllara doğru nakit teşvik uygulamasına yavaş yavaş son verilmiş, ihracat kredi ve sigorta yolu ile desteklenmeye başlanmış ve bunun paralelinde Türk ihracatçılarının dış pazarlarda rekabet gücünü artırmak ve Türkiye'nin ihracata yönelik stratejisini desteklemek amacıyla 1987 yılında Türk Eximbank kurulmuştur.

90'lı yılların başında gerek dünya ekonomisinde yaşanan durgunluk ve Körfez savaşı gibi dış faktörler, gerek ekonomideki yüksek enflasyon oranı, kamu açıkları, artan iç ve dış borç stoku gibi kronikleşen sorunların sonucunda, ülkemiz, 1994 yılında ekonomik kriz yaşamıştır. Gelişen bu iç ve dış faktörler sonucu 1990–1993 döneminde ihracatımızın artış hızında bir yavaşlama ortaya çıkmıştır.¹²

Türkiye, 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'ne üye olmuş, 01.01.1996 tarihinden itibaren de AB ile Gümrük Birliği sürecine girmiştir. Ayrıca Haziran 1995'te uluslararası kriterlere uygun olarak hazırlanan "İhracatta Devlet Yardımları" programı uygulamaya konulmuştur. Avrupa Topluluğu Müktesebatı'na uyum çalışmaları çerçevesinde İhracatı Teşvik Mevzuatı'nın yerine 01.01.1996 tarihinden sonra Dâhilde İşleme Rejimi kullanılmaya başlanmıştır. 1996 yılında ihracat artış hızının %7,3 oranında düşmesinin nedeni dünya ticaret hacmindeki daralmadır. WTO verilerine göre, dünya ticaret hacmindeki artış 1995 yılında %9,1 iken 1996 yılında %5,4'tür. 1997 yılında dünya ticaret hacmindeki artışa paralel olarak Türkiye'nin ihracatı da artmış, ancak 1998 yılında Uzakdoğu ülkeleri mali piyasalarında başlayan ekonomik kriz ülke ihracatını olumsuz etkilemiş ve ihracatçılar için bir pazar daralması ortaya çıkmıştır bunun sonucunda ihracatın artış oranı sadece %2,2 olmuştur. 1999 yılında ise yaşanan 17 Ağustos ve sonrasındaki depremler sonucu Türkiye ekonomisinde %6'lık bir daralma olmuş ve ihracatta %1,4 oranında azalmıştır.¹³

¹¹ Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003, s.200–201.

¹² DTM, "Türkiye İhracatının Gelişimi", 2005 <http://www.dtm.gov.tr/IHR/genel/genel.htm>, 09 Eylül 2005.

¹³ Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, **Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayınları, Yayın No: 2545, Ankara, 2000, s. 34-35.

Tablo-III: 1988-2005 Yılları Arasında İhracatın ve İthalatın Genel Performansı (Milyon \$)

Yıllar	İhracat	Değişim (%)	İthalat	Değişim (%)	Denge	Hacim
1988	11.662	14,4	14.335	1,3	-2.673	25.997
1989	11.625	-0,3	15.792	10,2	-4.168	27.417
1990	12.959	11,5	22.302	41,2	-9.343	35.261
1991	13.594	4,9	21.047	-5,6	-7.454	34.641
1992	14.715	8,2	22.871	8,7	-8.156	37.586
1993	15.345	4,3	29.428	28,7	-14.083	44.774
1994	18.106	18	23.270	-20,9	-5.164	41.376
1995	21.636	19,5	35.709	53,5	-14.072	57.345
1996	23.224	7,3	43.627	22,2	-20.403	66.851
1997	26.261	13,1	48.559	11,3	-22.298	74.820
1998	26.974	2,7	45.921	-5,4	-18.947	72.895
1999	26.587	-1,4	40.671	-11,4	-14.104	67.258
2000	27.775	4,2	54.503	34	-26.728	82.278
2001	31.334	12,5	41.399	-24	-10.065	72.733
2002	36.059	15	51.553	24,5	-15.494	86.964
2003	47.252	32	69.339	34,5	-22.087	116.591
2004	63.121	33,5	97.540	40	-34.373	160.661
2005	73.275	16	116.352	19	-43.076	189.627

Kaynak: Varol, a.g.e.

Makro ekonomik istikrarsızlıkların neden olduğu yüksek faiz, ihracatın kaynağını oluşturan üretimin artmasını yavaşlatmakta ve üretimde atıl kapasite artışına neden olmaktadır.¹⁴ Global ekonomide 11 Eylül 2001’de ABD’de yaşanan terörist saldırılar sonucu oluşan belirsizliğe, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonucu Türkiye’de ortaya çıkan istikrarsızlıklara rağmen ülke ihracatında %12,5’lik bir artış sağlanmıştır. Bunun nedeni TL’nin reel olarak değer kaybetmesi ihracatçılara dış pazarlarda kur avantajı sağlamış olmasıdır. Bu kriz ortamında Türk Eximbank 2001 yılında ihracat sektörüne 2,8 milyar dolar nakdi kredi ve 2,8 milyar dolar tutarında da sigorta garanti imkânı sağlayarak toplam 5,6 milyar dolar tutarında destek vermiştir.¹⁵

2005 yılında ise Türkiye’de Irak Savaşının ortaya çıkardığı politik durumlara rağmen ihracat, Tablo-III’de görüldüğü gibi, bir önceki yıla göre %16 oranında artarak 73,275 milyar dolara yükselmiştir. İhracatta görülen bu yüksek oranlı artışın nedenleri şu şekilde belirtilebilir: Enflasyonda yaşanan düşüşe paralel olarak Türk Eximbank’ın yıl içinde kısa vadeli kredi faizlerini indirerek ihracatçıların finansman maliyetlerini düşürmesi ve aynı zamanda ihracat sektörüne 3,5 milyar dolar nakdi kredi desteği ve 4,1 milyar dolar tutarında sigorta/garanti imkânı olmak üzere toplam 7,6 milyar dolar seviyesinde destek vermesi, imalat sanayindeki artış, ABD dolarının EURO karşısında uluslararası piyasalarda değer kaybetmesi gibi.¹⁶ Türkiye’de

¹⁴ Gülten Kazgan, “İhracata Yönelik Strateji”, **Dış Ticarete Durum Dergisi**, Sayı:33-34, s. 3

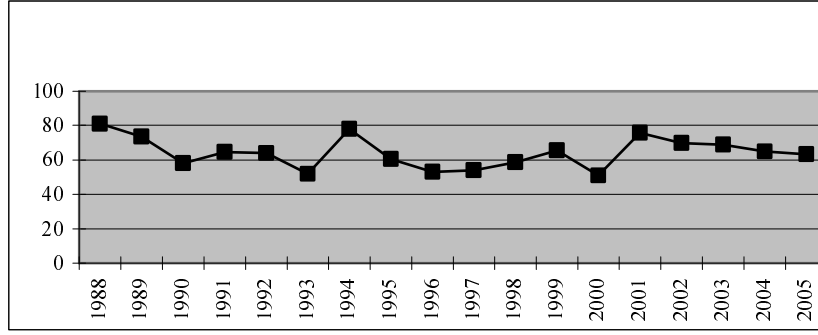
¹⁵ H. Ahmet Kılıçoğlu, “Ekonomik Kriz Sonrasında İhracat Sektörü ve Türk Eximbank Politikaları”, **Dış Ticarete Durum Dergisi**, Mayıs 2002, Sayı: 49, s. 19

¹⁶ Ömer Faruk Doğan, “2003 Yılı İhracatımız ve 2004 Yılına İlişkin Beklentiler”, **İGEME’den Bakış**, Ocak-Nisan 2004, Sayı:26, s.5

ihracata dayalı büyüme arttıkça, TL'nin yabancı paralar karşısında değerli olmasından dolayı ithal girdiler ucuz gelmekte bunun sonucunda ithalatta da çok önemli oranda artışlar olmaktadır.¹⁷ Aynı yılda ithalatta bir önceki yıla göre %19 oranında artarak 116,352 milyar dolar olmuş ve dış ticaret açığı da -43,076 milyar dolara yükselmiştir.

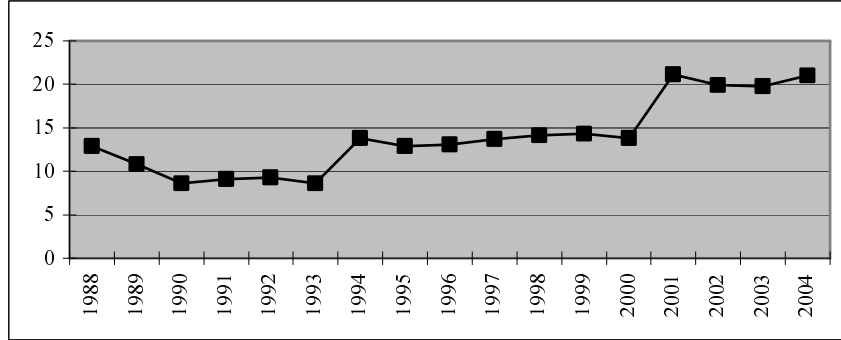
Şekil-III'de 1988–2005 Yılları Arasında İhracatın İthalatı Karşılama Oranı, Şekil-IV'de ise 1988–2004 Yılları Arasında İhracatın GSMH'ya Oranı verilmiştir. Şekil III'den izlenebileceği gibi, 1980-1987 yılları arasında ihracatın ithalatı karşılama oranı ortalama %61 iken 1988-2005 yılları arasında %64 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil-III: 1988–2005 Yılları Arasında İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

Kaynak: DİE verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil-IV: 1988–2004 Yılları Arasında İhracatın GSMH'ya Oranı

Kaynak: DİE verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil-IV'de görüldüğü gibi ihracatın GSMH içindeki payı 1988–1993 yılları arasında düşük bir seyir izlerken 1994 yılında İhracat/GSMH oranı %14'e yükselmiş, 2004 yılında ise bu oran %21 olarak gerçekleşmiştir.

¹⁷ Nur Keyder, "2003 Yılında Kur ve Maliyetin İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkisi", *Ankara Sanayi Odası Dergisi (Asomedy)*, Ocak 2004, s.37

4. TÜRK EXİMBANK PROGRAMLARININ TÜRKİYE İHRACATINA ETKİLERİ

Bugün Türk Eximbank, Türk ekonomisinin liberalleşmesinde ve dışa dönük bir program uygulamasında en önemli rolü üstlenmiştir. 2005 yılında Banka yıllık ihracatın %10'una finansman sağlamıştır. Bunlara ek olarak değişen global ekonomik şartlara adapte olabilmek için sürekli olarak varolan kullanım araçlarını genişleterek daha iyi, daha yeni finansman programları geliştirmeye çalışmaktadır.

Türk Eximbank Türkiye ekonomisinin koşulları ve dünya konjonktürü paralelinde, ihracat sektörünün talep ve ihtiyaçlarını da dikkate alarak devamlı yenilediği kredi, sigorta ve garanti programları ile ihracatçılarımıza destek sağlamaktadır.

İhracatın finansmanında tek yetkili kurum olan Eximbank, kredi, garanti ve sigorta programları vasıtasıyla ihracata sağladığı finansman desteği, giderek büyüyen ihracat sektörüne gerekli finansman konusunda yetersiz kalmaktadır.¹⁸

Tablo-IV'de Türk Eximbank'ın 1993–2005 döneminde ihracata yaptığı destek tutarları görülmektedir. Türk Eximbank'ın kuşkusuz ihracatın tamamını finanse etmesi mümkün olmamakla birlikte, finansman oranlarının yetersiz kaldığı da bir gerçektir.

Tablo-IV: İhracatın Finansmanında Türk Eximbank Desteği (Milyon dolar)

Yıllar	Toplam Krediler	Kısa Vadeli Krediler	Orta ve Uzun Vadeli Krediler	Sigorta/Garanti Programları	Toplam Destek (Kr+Sig./Gar.)	İhracat	İhracata Türk Eximbank Desteği (%)
1993	2.737	2.200	537	1.444	4.181	15.345	27
1994	2.524	1.900	624	1.780	4.034	18.106	23
1995	3.673	2.800	873	2.065	5.738	21.636	26
1996	3.866	3.000	866	3.497	7.363	23.224	31
1997	3.844	2.900	944	2.980	6.804	26.261	26
1998	4.225	3.300	925	2.977	7.202	26.974	26
1999	3.536	3.300	236	3.001	6.537	26.587	24
2000	3.525	3.400	125	2.952	6.477	27.775	23
2001	2.818	2.700	118	2.811	5.629	31.334	18
2002	2.327	2.200	127	2.706	5.033	36.059	14
2003	3.266	3.200	66	3.056	6.322	47.252	13
2004	3.341	3.300	41	3.553	6.894	63.121	11
2005	3.508	3.500	8	4.173	7.681	73.275	10

Kaynak: 1993-2005 Yılları Arası Türk Eximbank Faaliyet Raporlarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

¹⁸ Yavuz Ege, "Eximbank Konusunda Söyleşi", *İktisat-İşletme ve Finans Dergisi*, Özel Sayı Kasım 1997, s. 12.

Banka, Türkiye ekonomisinin koşulları ve dünya konjonktürü paralelinde, ihracat sektörünün talep ve ihtiyaçlarını da dikkate alarak sürekli revize ettiği programları ile ihracatçılara yılda ortalama;

- 3 milyar doları nakdi,
- 3 milyar doları gayri nakdi,

olmak üzere toplam 6 milyar dolar tutarında destek vermektedir. Banka, ihracata 1993-2000 yılları arasında %20-25 oranında finansman imkanı sağlamıştır. İhracata bu dönemde daha fazla finansman sağlanmasının nedeni ihracatçıya sunulan kredi, sigorta, garanti imkanlarının artırılmasından değil Türkiye'deki ihracat potansiyelinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Son 5 yılda ise Türkiye ihracatının yaklaşık % 10'unun finansmanına katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'nin ihraç ürünlerinin yaklaşık %90'ının kısa vadeli finansman gerektiren ürünlerden oluşması ve ihracatın ülke kompozisyonunun kısa vadeli ihracata hazırlık kredilerini ana finansman modeli olarak karşımıza çıkarması nedeniyle, Türk Eximbank bugüne kadar, zorunlu olarak ihracatın kısa vadeli finansmanında yoğunlaşmış ve dolayısıyla Türk Eximbank kredilerinin yaklaşık %95'ini kısa vadeli ihracat kredileri oluşturmuştur. Kısa vadeli kredilerin yaklaşık %35'i doğrudan Türk Eximbank tarafından, %65'i ticari bankalar aracılığıyla kullanılmaktadır.

Türk Eximbank kurulduğu günden bu yana, ihracatın kısa vadeli finansmanını ticari bankacılık sektörüne bırakıp, gelişmiş ülkelerdeki ihracat finansman kurumları gibi orta ve uzun vadeli ihracat kredi ve sigorta programlarına yönelmeyi hedeflemektedir. Ancak, Türkiye'de yıllardır süregelen ekonomik sorunlar ve ağırlıklı olarak 2003 yılında uygulamaya konulan yeni yasal düzenlemeler nedeniyle ticari bankalar özellikle ihracat sektörüne beklenen desteği sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Türk Eximbank'da, mali piyasalarda yaşanan gelişmelerin reel sektör üzerinde yaşanan olumsuz etkilerinin yoğun şekilde hissedildiği ortamda, ihracat sektörüne sağladığı kısa vadeli desteği sürdürmeye devam etmektedir. Bankacılık sisteminin istenilen yapıya kavuşturulması ve ihracat sektörünün yapısal eksikliklerinin tamamlanması halinde Türk Eximbank kısa vadeli ihracat finansmanını ticari bankacılık sektörüne bırakarak, orta ve uzun vadeli ihracat kredi ve sigorta programlarına yönelebilecektir. ¹⁹

Kamu destekli ihracat kredi programlarının kullanımı sonucu toplam ülke ihracatında sağlanan artış, resmi ihracat destek programlarının değerlendirilmesinde büyük önem arz etmektedir. Ancak, hem teoride hem de pratikte devletin ihracatı destek programları ile sağlanan ek ihracatın kesin olarak belirlenmesi zordur.

Bir ülkenin uluslararası ihracat pazarındaki rekabet gücünü etkileyen finansman dışında ihracata konu olan malın fiyatı, kalitesi, yedek parça temini ve servis garantisi, söz konusu pazarda kullanılan teknolojik yapı,

¹⁹ Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Yayın No:2681, 2004, Ankara, s. 294

döviz transferi gibi diğer faktörler de ihracatta önem kazanan unsurlar arasında yer alır. İhracat artışı için ihracatçının rekabet gücünü artıracak bir finansman imkânı gereklidir. İhracat finansmanında devlet desteği sağlanması her zaman için ihracat artışını garantilemez. Yukarıda verilen Tablo-III'de görüldüğü gibi Türk Eximbank kurulduktan sonra gerek Eximbank'ın ihracat finansmanına sağladığı destekler, gerekse ihracatta uygulanan diğer devlet yardımlarına rağmen Türkiye ihracatının 1989 yılında -0,3 ve 1999 yılında yaşanan -1,4 oranındaki azalmalar ihracat finansmanında devlet desteğinin her zaman için ihracat artışını garantilemeyeceğini ortaya koymaktadır.

Türk Eximbank'ın ihracata daha çok finansman desteği sağlaması için, ihracatçıların kredi alımındaki istenilen teminat oranlarını düşürmesi, kullanılan kredilerde ticari bankalar aracı olmaktan çıkarılmalı, kredilerin vadesi uzatılmalı, kredi kullanımı sırasındaki istenilen belge sayısı azaltılmalı ve bunların dışında Banka'nın özellikle Anadolu'da ihracat potansiyelinin fazla olduğu yerlerde şube sayısı artırılmalıdır. Aynı zamanda ihracatçılara Türk Eximbank'ın programlarını tanıtıcı bilgi akışı da sağlanmalıdır.

5. TÜRK EXİMBANK PROGRAMLARININ AB/DTÖ'YE UYGUNLUĞU

İhracat destekleri, 24.03.2001 tarih ve 24352 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı"nın, Rekabet ve Devlet Yardımları bölümünde Devlet Yardımları başlığı altında sınıflandırılmaktadır. Türk Eximbank tarafından uygulanan ihracat kredi ve sigortası programları da bu bölümde değerlendirilmektedir. Ulusal Program'da Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile birlikte Türk Eximbank da devlet yardımları alanında ana sorumlu kuruluşlardan biri olarak belirlenmiştir. DTÖ'nün sanayi mallarına yönelik devlet yardımları konusundaki mevzuatını oluşturan Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması'nın ilk maddesine göre, hükümetlerin mali katkısı sonucunda bir fayda elde ediliyorsa sübvansiyon ortaya çıkmaktadır. Bu maddenin açılımında bir hükümetin herhangi bir fon mekanizmasına doğrudan ödemede bulunması veya bu konuda herhangi bir özel organı görevlendirmesi ve kredi, kredi garantisi gibi fonların doğrudan transferini içeren uygulamaların sübvansiyon olacağı kabul edilmektedir.

Bu çerçevede resmi destekli ihracat kredi kuruluşlarının sağladığı kredi, sigorta/garanti destekleri de sübvansiyon kabul edilmekte çeşitli kurallara tabi kılınmaktadır. Ancak, ihracat kredi, sigorta ve garanti programları hemen her ülkede büyük ölçüde ihracat kredi kuruluşları tarafından uygulanmakta olup; uluslararası kurallar çerçevesinde uygulandığı ölçüde herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulmamaktadır. AB kuralları da

uluslararası serbest ticareti bozucu nitelikte olmadığı sürece, devlet yardımlarına olumsuz yaklaşmamaktadır.²⁰

Bilindiği üzere, 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da gerçekleştirilen AB Hükümetlerarası Konferansı'nda, Müzakere Çerçeve Belgesinin onaylanmasıyla üyelik müzakereleri resmen başlatılmıştır. Bu tarihten itibaren Türkiye, AB Müktesabatını incelemek ve bu çerçevede gerekli yasal değişiklikleri yapmak üzere yoğun ve dinamik bir süreç içerisine girmiştir. 20 Ekim 2005'de başlayan tarama süreci kapsamında Türk Eximbank da devlet yardımları alanında sorumlu kuruluş olarak müktesabatın 8. faslında yer alan ve devlet yardımları konusunu da içeren "Rekabet Politikası"na ilişkin tarama ve çalışma toplantılarına katılmaktadır. Bu çerçevede mevzuat uyumu gerektiren hususların ve uyum sürecinde uygulanacak geçiş dönemlerinin belirlenebilmesi için AB Komisyonu yetkilileri ile müzakerelere devam edilmektedir.²¹

5.1. Kredi Programlarının Uygunluğu

AB ve DTÖ'nün temel aldığı Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması Ek-I/k maddesine göre; hükümetlerin uluslararası sermaye piyasalarından temin edebileceği kredilerden daha düşük faizle ihracat kredisi vermesi uluslararası ticareti olumsuz etkilediği gerekçesiyle yasaklanmaktadır.

Ancak, Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması'nda, OECD Uzlaşmasına taraf olan veya Uzlaşma'nın faiz oranlarını fiilen uygulayan ülkelerin ihracat kredisi uygulamalarının yasaklanmış bir ihracat sübvansiyonu sayılmayacağı belirtilmektedir. Türkiye henüz OECD Resmi Destekli İhracat Kredileri Hükümlerine ilişkin Katılımcılar Grubu'na (Participants Group) üye olmamasına rağmen, Nisan 1998 tarihinden itibaren OECD İhracat Kredi Grubu'nun bir üyesidir. OECD Uzlaşması iki yıl ve daha uzun vadeli ihracat kredileri ve sigorta/garanti uygulamalarına ilişkin düzenlemeler içermektedir. AB ile Gümrük Birliği kapsamında; Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat-96/12 sayılı Tebliğ, 23 Ocak 1996 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Türk Eximbank da bu çerçevede orta ve uzun vadeli ihracat kredi programlarını OECD Uzlaşması hükümlerine uyumlaştırmış bulunmaktadır. Ancak, DTÖ'nün düşük faizli kredilere ilişkin yasakları Türk Eximbank'ın kısa vadeli kredileri için değerlendirilmelidir. Buna göre, Eximbank kısa vadeli kredilerinin faiz oranları ile piyasa faiz oranlarının paralellik arz etmesi ve bu programlar devlete ek yük getirmediği için uygulanan kredi programları uluslararası kurallar ile uyumludur.²²

²⁰ Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Yayın No:2681, 2004, Ankara, s. 291.

²¹ Asuman Erkan, Dilvin Acar, "AB Müktesabatına Uyum Sürecinde Devlet Yardımları ve Resmi Destekli İhracat Kredileri ", Dış Ticarete Durum Dergisi, Ocak 2006, Sayı: 59, s.49

²² Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Yayın No:2681, 2004, Ankara, s. 292

5.2. Sigorta Programlarının Uygunluğu

AB ve DTÖ'nün temel aldığı Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması Ek-I/j maddesine göre; hükümetler tarafından, ihracat kredi sigortası veya garantisi programlarının, bu programların uzun dönemli işletme maliyetlerini ve ödenen tazminatları karşılamada yetersiz kalan prim oranları üzerinden sağlanması yasaklanmaktadır.

Bu çerçevede, sigorta ve garanti programları prim oranlarının, giderleri karşılamaya yeterli düzeyde belirlenmesi durumunda yasak kapsamına girmemektedir.

Türk Eximbank sigorta programlarında;

- Prim oranları giderleri karşılamaya yetecek düzeyde belirlenmektedir.
- Bu güne kadar toplanan primler, ödenen tazminatların önemli ölçüde üzerindedir.
- Ticari ve politik risklerin önemli bir bölümü reasürans şirketlerine reasüre edilmektedir.
- Diğer ülkelerde olduğu gibi Türk Eximbank programlarında da risklerin önemli bir bölümü Hazine garantisi altındadır.

Sonuç olarak; Türk Eximbank'ın uygulamakta olduğu 2 yıl ve daha uzun vadeli ihracat kredi programları, OECD Uzlaşmasına uyumlu olduğu için, sigorta/garanti programlarının prim gelirleri, giderleri karşıladığı için, kısa vadeli döviz kredilerinde uygulanan faiz oranlarının kullanılan kaynağın fon maliyetini yansıttığı için AB ve DTÖ kuralları ile uyumludur. Ancak, kaynağı hazine olan kısa vadeli TL kredilerinin faiz oranları ise genellikle piyasa faiz oranlarının altındadır.²³

6. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VE TÜRKİYE'DE UYGULANAN İHRACAT TEŞVİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

AB'de ihracat teşvikleri, Birliğin GATT ve OECD nezdindeki yükümlülükleri dikkate alınarak, önemli ölçüde orta ve uzun vadeli kredi, garanti ve sigorta şeklinde sağlanmaktadır. AB'de sigorta ve garanti hizmeti sunan kuruluşlar kredi sağlamamakta ve bu kuruluşlar birbirinden ayrı olarak faaliyet göstermektedirler. Türkiye'de ise ihracat kredi, sigorta ve garanti faaliyetleri tek bir kuruluş (Türk Eximbank) tarafından yürütülmektedir. Ayrıca, AB'de ihracata kredi, sigorta ve garanti konularında destek sağlayan özel kuruluşlarda mevcuttur.

AB ülkelerinde uygulanan sigorta ve garanti programları Türkiye'de uygulanan sigorta ve garanti programlarına göre daha kapsamlıdır. AB'de ihracat teşvikleri, tarım, balıkçılık, sanayi ve hizmetler olmak üzere sektörel

²³ Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Yayın No:2681, 2004, Ankara, s. 293-294

olarak ayrılmış, Türkiye’de ise kalkınmada öncelikli yöreler ve KOBİ ayrımı yapılmış ve ihracata yönelik olanlara daha fazla kaynak kullanılmaya çalışılmaktadır. AB’de özellikle devlet garantisi altında dış kaynaklı kredi kullanımı oldukça yaygın iken, Türkiye’de ise düşük faizli devlet kaynağına dayalı ihracat teşvikleri ağırlıktadır.

Ayrıca ihracatın finansmanı konusunda AB’deki üreticiler, yaklaşık %90 oranında kendi Eximbank’larının sağladığı kredilerden, geri kalan %10’luk kısım için ise düşük faizli ticari kredilerden faydalanmaktadırlar. Türkiye’de ise düşük faizli Eximbank kredileri gerekli finansman ihtiyacının ancak %10-15’ini karşılayabilmektedir. Geri kalan kısım için ise, Türk firmaları, Avrupa’daki kredi faizlerinin iki katı tutarındaki ticari kredileri kullanmaktadırlar. Bu durum, firmalarımızın finansman maliyetlerini çok yükseltmekte, Türkiye’nin getirdiği ucuz işçilik avantajını yok ederek Avrupa firmalarının rekabet avantajı elde etmesine neden olmaktadır.²⁴

SONUÇ

İhracatın, kalkınmada çok önemli rol üstlenmesinden dolayı gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler ihracat finansmanına çok büyük önem vermektedirler.

İhracat finansmanı, ihracatçının veya ihracatçının sevkiyat yapacağı alıcının sevk öncesi veya sevk sonrası dönemde kredi veya sigorta yöntemleri ile desteklenmesidir. Bu çerçevede ihracat finansmanı bankacılık ve sigorta mekanizmalarının bir karışımıdır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunda ihracat finansmanı ihracat destek kurumları -Eximbanklar- tarafından sağlanmaktadır.

Türkiye’de 1980 yılına kadar ithal ikameci bir politika izlenmesinden dolayı gerek ihracat politikaları gerekse ihracat finansmanı konusunda atılan adımlar çok fazla ön plana çıkamamıştır. 1980 yılından sonra ise ihracata dayalı bir sanayileşme politikasının benimsenmesi beraberinde ihracat finansmanını da gündeme getirmiş ve böylece ihracat nakdi ve gayri-nakdi yöntemlerle desteklenmeye başlanmıştır.

1987 yılında ihracatın kredi, sigorta ve garanti programlarıyla desteklenmesi için 87/11914 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk Eximbank kurulmuştur.

Türk Eximbank, uygun koşullarda sağladığı kredi imkanları, politik ve ticari riskleri teminat altına alan sigorta ve garanti programları ile ihracatçılara dış müteahhitlere, yatırımcılara ve nakliyecilere kadar uzanan çok geniş bir yelpazede hizmet vermekte ve böylece gelişmiş ülke Eximbanklarından farklı olarak kredi, garanti ve sigorta programlarını tek bir çatı altında toplamaktadır.

Gelişmiş ülkelerdeki ihracatçılar kredi ihtiyaçlarını genelde ticari bankalardan karşılamakta, Eximbanklar ise garanti ve sigorta faaliyetlerini

²⁴ Turan Erdoğan, “İhracatı Teşvik Etmek Avrupa Birliği’nde Yasak Değil”, **Dış Ticarete Durum Dergisi**, Aralık 2002, Sayı: 51, s.6-7

yürütmektedir. Türkiye’de ise, ekonomik konjonktüre bağlı olarak ticari bankaların ihracat finansmanına gerekli katkıyı sağlayamaması Türk Eximbank’ı zorunlu olarak ihracat finansmanı alanına yöneltmektedir. Bu konuda Türk Eximbank’ın asıl amacı, en kısa zamanda ihracatın kısa vadeli finansmanını ticari bankalara bırakıp garanti ve sigorta alanlarında yoğunlaşmaktır.

Türkiye’nin 1995 yılında DTÖ’ye taraf olması, 1996 yılında Gümrük Birliği Anlaşmasını imzalaması ve AB’ye aday ülke statüsü kazanması ihracat teşvik politikalarının yeniden düzenlenmesini gerektirmiş ve Türk Eximbank, programlarını AB ve DTÖ normlarına uygun olarak değiştirmiştir.

Türkiye’nin özellikle 1987 yılından sonraki ihracat gelişimine bakıldığında Türk Eximbank programlarının ihracat artışında çok fazla bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Türk Eximbank tarafından ihracat sektörüne aktarılan kaynakların yıllar itibariyle (1993-2005) gelişimi incelenmiş olup bu tutarların ihracata oranlanması ile Türk Eximbank’ın ihracatın ortalama %21’ine finansman desteği sağladığı ortaya çıkarılmıştır. Zaten Türk Eximbank’ın ihracat sektörünün tamamını finanse etmesi mümkün değildir. 2006 yılında hedeflenen ihracat rakamlarına ulaşılabilmesi için, başta KOBİ’ler olmak üzere, firmaları ihracata yönlendirecek destek mekanizmalarının geliştirilmesi Eximbank kredi, sigorta ve garanti programlarının kullanım koşullarının iyileştirilmesi, yeni programlar geliştirilmesi ve Eximbank’ın orta ve uzun vadeli programlara ağırlık verecek bir yapıya kavuşturulması, girdi maliyetlerinin rekabetçi düzeylere çekilmesi ve ihracatta maliyet artırıcı unsurların ortadan kaldırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. AKKUZUGİL, Yüksel. (2003), “İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının Analizi ve Değerlendirilmesi”. **Dış Ticaret Dergisi**, Ocak 2003, Sayı:27, Erişim: <http://www.dtm.gov.tr/ead>, 15 Kasım 2005
2. DOĞAN, Ömer Faruk, (2004), “2003 Yılı İhracatımız ve 2004 Yılına İlişkin Beklentiler.”, **İGEME’den Bakış**, İGEME Yayınları, Sayı:26, Ankara.
3. DPT(2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Yayın No: 2545, Ankara.
4. DPT (2004), Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Yayın No:2681, Ankara.
5. DTM (2005), “Türkiye İhracatının Gelişimi”, Erişim: <http://www.dtm.gov.tr/IHR/genel/genel.htm>, 09 Eylül 2005.
6. EGE, Yavuz, (1997), “Eximbank Konusunda Söyleşi”, **İktisat- İşletme ve Finans Dergisi**, Özel Sayı, Mali ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Aylık Yayın, İstanbul.

7. ERDOĞAN, Turan, (2002), “İhracatı Teşvik Etmek AB’de Yasak Değil.”, **Dış Ticarete Durum Dergisi**, Türkiye Dış Ticaret Derneği Yayınları, Sayı: 49, İstanbul.
8. ERKAN, Asuman ve Dilvin ACAR, (2006), “AB Müktesebatına Uyum Sürecinde Devlet Yardımları ve Resmi Destekli İhracat Kredileri”, **Dış Ticarete Durum Dergisi**, Türkiye Dış Ticaret Derneği Yayınları, Sayı:59, İstanbul.
9. GÖVDERE, Bekir, (1999), “Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Üzerine Bir Araştırma”, **Dış Ticaret Dergisi**, Ocak 1999, Sayı:12.
10. KAZGAN, Gülten, (1996),“İhracata Yönelik Strateji.”, **Dış Ticarete Durum Dergisi**, Türkiye Dış Ticaret Derneği Yayınları, Sayı:33-34, İstanbul.
11. KEPENEK, Yakup ve Nurhan YENTÜRK (2003), **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitapevi, İstanbul.
12. KEYDER, Nur, (2004), “2003 Yılında Kur ve Maliyetin İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkisi.”, **Ankara Sanayi Odası Dergisi (Asomedy)**, Ankara Sanayi Odası Yayınları, Ankara.
13. KILIÇOĞLU, H. Ahmet, (2002), “Ekonomik Kriz Sonrasında İhracat Sektörü ve Türk Eximbank Politikaları.”, **Dış Ticarete Durum Dergisi**, Türkiye Dış Ticaret Derneği Yayınları, Sayı: 49, İstanbul.
14. MOLDİBİ, İ. Adnan, (1998), “Türk Dış Ticaretinin Tarihsel Gelişimi”, **Dış Ticarete Durum Dergisi**, Türkiye Dış Ticaret Derneği Yayınları, Sayı:39 İstanbul.
15. MOLLASALİHOĞLU, Yavuz, “İhracat Teşvikleri” Erişim: <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/> 15 Kasım 2005.
16. OYAN, Oğuz, (1998), **Türkiye Ekonomisi Nereden Nereye?**, İmaj Yayıncılık, Ankara.
17. ŞAHİN, Hüseyin, (1995), **Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu**, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa.
18. Türk Eximbank, 1989-2005 Dönemi, Yıllık Faaliyet Raporları.
19. VAROL, G. Müge, (2003), “Cumhuriyet’in 80. Yılında 1923-2003 Türk Dış Ticaretinin Gelişiminin Kısa Tarihçesi.” **Dış Ticaret Dergisi**, Ekim 2003, Özel Sayı Erişim: Erişim: www.dtm.gov.tr/ead/, 15 Kasım 2005.
20. (1997), Dış Ticaretin Finansmanında 10 Yıl, Türk Eximbank Yayınları, Ankara.